

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Голова приймальної комісії
Ректор ХНУ імені В. Н. Каразіна
_____ акад. В. С. Бакіров

Програма
вступних іспитів на навчання для здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю
032 «Історія та археологія»

Затверджено на засідання
Вченої Ради історичного факультету
Протокол № 1 від 20 січня 2017 р.

Харків 2017

Розділ 1.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Вступ до історії стародавнього Сходу.

Предмет, географічні та хронологічні межі історії Стародавнього Сходу. Вплив географічного середовища на процес державотворення на Стародавньому Сході. Характер та особливості давньосхідного суспільства та держави. Джерела з історії Стародавнього Сходу: твори античних авторів та Біблія, пам'ятки давньосхідного письма, пам'ятки матеріальної культури. Вивчення проблем історії Стародавнього Сходу зарубіжними та вітчизняними істориками. Формаційний та цивілізаційний підходи до розгляду історії Стародавнього Сходу. Основні теорії та концепції немарксистського сходознавства. Спільне та особливе в розвитку цивілізацій Стародавнього Сходу. Основні етапи давньосхідної історії. Взаємовідносини східної та античної цивілізацій. Найважливіші досягнення культури народів Стародавнього Сходу. Внесок Сходу в світову культуру.

Стародавня Месопотамія.

Джерела з історії Месопотамії в давнину. Дешифровка месопотамського клинопису. Історія археологічних досліджень на території Межиріччя.

Природні умови та населення Месопотамії в давнину. "Номові" держави Шумеру та Аккаду в ранньодинастичний період. Реформи Урунімгіні в Лагаші.

Об'єднання Шумеру та Аккаду Саргоном Давнім, держава Саргонідів. Месопотамія під владою кутіїв. Соціально-економічний та політичний лад держави III династії Уру.

Піднесення Вавилону та утворення Старовавилонського царства. Економіка та соціально-політичний лад Вавилонії за Хаммурапі. Занепад Старовавилонського царства та завоювання Вавилонії касситами. Південна Месопотамія в XVI – XII ст. до н.е.

Ассирія в XX – XVI ст. до н.е. Держава Мітанні в XVI – XIII ст. до н.е. Розвиток Ассирії в XVI – XI ст. до н.е. Зовнішня політика Ассирії в X – першій половині VIII ст. до н.е. Реформи Тиглатпаласара III. Завоювання ассирійців в VIII – VII ст. до н.е. Загибель Ассирії.

Утворення Нововавилонського царства. Особливості економічного та соціально-політичного ладу Нововавилонського царства. Зовнішня політика Навуходоносора II. Послаблення Вавилону за Набоніда. Завоювання Вавилонії персами.

Культура Стародавньої Месопотамії. Письмо, його виникнення та розвиток. Література. Архітектура та мистецтво. Наукові знання. Релігія.

Іран в давнину.

Джерела з Історії Ірану та Середньої Азії. Елам в IV – II тис. до н.е. Північно-Західний Іран в II тис. до н.е. Елам в I тис. до н.е. Проблема походження іранських племен. Мідійська держава.

Утворення персидської держави Ахеменідів. Завоювання персів у VI ст. до н.е. Реформи Дарія I. Війни з греками, загибель держави персів. Культура стародавніх персів. Зороастризм.

Стародавній Єгипет.

Джерела з історії Стародавнього Єгипту. Історія археологічних досліджень на території Єгипту. Дешифровка давньоєгипетського письма. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Природні умови та населення Північно-Східної Африки в давнину. Номові держави та боротьба за об'єднання Єгипту в IV тис. до н.е.

Єгипет при фараонах I та II династій. Соціально-економічний та політичний лад Єгипту Старого царства. Будівництво пірамід. Перший перехідний період.

Економічний та соціально-політичний розвиток Єгипту Середнього царства. Нашестя гіксосів та другий перехідний період.

Особливості соціально-економічного ладу Єгипту Нового царства. Завоювання фараонів XVIII династії. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV та її наслідки. Єгипет в

період правління фараонів XIX та XX династій. Війни з хеттами, "народами моря". Занепад Єгипетської держави.

Єгипет в I тис. до н.е. Економіка та соціально-політичні відносини в Єгипті Пізнього царства.

Культура Стародавнього Єгипту. Виникнення та розвиток письма. Література. Архітектура та образотворче мистецтво. Наукові знання. Давньоєгипетська релігія.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Вступ до античної історії. Історичні джерела.

Предмет античної історії. Античність і сучасність. Географічні та хронологічні рамки курсу. Основні закономірності та особливості розвитку античного суспільства.

Історичні джерела. Археологічні пам'ятки як історичне джерело вивчення стародавньої історії Греції і Риму. Епіграфічні та нумізматичні джерела. Значення антропологічних залишків для вивчення історії античного світу. Папірологічні джерела та їх значення. Літературні джерела. Основні напрямки грецької історіографії та її визначні представники: логографи, Геродот, Фулідід, Ксенофонт, Арістотель, Діодор Сіцилійський, Плутарх. Пам'ятки художньої літератури, листи, мемуари як історичне джерело. Твори Полібія, Ціцерона, Юлія Цезаря, Саллюстія як джерела з історії Римської республіки. Римська історіографія періоду Імперії: Веллей Патеркул, Тацит, Светоній, Аппіан, Діон Кассій, Амміан Марцеллін. Значення комплексного використання різних категорій історичних джерел при вивченні античної історії.

Природні умови стародавньої Греції. Періодизація давньогрецької історії.

Греція в географічній системі Середземномор'я. Егейський басейн. Географічні умови материкової Греції. Характер поверхні. Берегова лінія та умови для мореплавства. Клімат, природні багатства, ґрунти. Умови господарської діяльності.

Виникнення рабовласницької демократії в Афінах.

Джерела з історії Афін VIII - VI ст. до н.е. Розклад родового ладу в Аттиці. Посилення панування родової знаті. Кабальне рабство і погіршення становища селянства. Боротьба за владу. Заколот Кілона. Закони Драконта. Реформи Солона та їх наслідки. Політична боротьба після Солонових реформ. Розвиток ремесла в Афінах. Зростання значення торговельно-ремісничих верств населення. Тиранія Пісистрата та його синів. Законодавство Клісфена. Формування рабовласницької демократії.

Завоювання Александра Македонського і утворення

Македонської держави.

Історичні джерела про Александра Македонського. Держава Ахеменідів напередодні походів Александра. Причини і приводи східного походу, його історія. Опозиція проти Александра. Похід в Індію. Політика Александра по створенню держави, її економічний і політичний лад. Загадкова смерть Александра. Історичне значення походів Александра Македонського. Боротьба діадохів і утворення елліністичних держав.

Римська імперія в I ст. н.е.

Спадкоємці імператора Августа. Тиберій, його внутрішня і зовнішня політика. Боротьба з сенатською опозицією. Податкова політика. Придушення повстань у провінціях. Роль фаворитів. Посилення імператорської влади. Принципат Калігули. Бюрократизація державного апарату під час правління Клавдія. Імператорські канцелярії. Зміни в політиці у відношенні до провінцій. Зовнішня політика імператора Клавдія. Правління Нерона. Поступове зростання опозиційних настроїв у Римі. Внутрішня і зовнішня політика Нерона. Повстання в провінціях Британії, Галлії, Іспанії та в Іудеї. Римська експансія на Сході. Боротьба з Парфією. Політична криза в Римській державі після загибелі Нерона. Громадянська війна 68-69 років. Перемога Веспасіана Флавія. Придушення повстання в Іудеї. Економічна політика імператора Веспасіана. Нове ставлення до провінцій. Правління Тіта й Доміціана. Посилення абсолютистських тенденцій під час правління

Доміціана. Невдача під час походу у Подунав'я проти даків. Фінансові труднощі. Загибель Доміціана.

39. Становище у Римській імперії в II ст. н.е.

Правління династії Антонинів. Імператор Траян, його внутрішня і зовнішня політика. Завоювання Дакії. Парфянський похід. Внутрішня політика Траяна за даними його листування з Плінієм Молодшим. Римська імперія часе правління Адріана. Подальша централізація та бюрократизація управління державою. Підготовка чиновників, державна пошта. Спорудження системи захисту державних кордонів. Нове повстання в Іудеї. Припинення нових завоювань. Правління Антоніна Пія. Погіршення внутрішнього становища імперії за часів Марка Аврелія. Постійний тиск варварських племен на прикордонні області Римської імперії. Повстання в провінціях. Похід проти парфян. Маркоманські війни. Правління імператора Коммода та його загибель.

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

РАННЄ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V - X ст.) ВСТУП.

Предмет курсу “Історія середніх віків”. Історія походження термину “середні віки”. Хронологічні межі історії середніх віків. Значення середніх віків для історії людства. Сутність феодалізму. Соціально-економічна основа феодалізму. Характерні риси раннього, розвинутого та пізнього середньовіччя. Періодизація середніх віків. Підручники, навчальні посібники та основна література до курсу.

Криза рабовластництва та перехід від античності до середніх віків.

Економічний кризис Римської імперії. Розвіток колонату, інституту пекулія, розповсюдження емфітевзису. Зміни в становищі міського населення, прикріплення до колегій. Виникнення військової диктатури. Зростання політичної самостійності великих землевласників. Еволюція християнської церкви. Загострення соціальної боротьби. Характер цієї боротьби та її значення для долі імперії.

Давньогерманські племена до II ст. н.е.

Розвиток господарства та суспільний лад германців за даними Цезаря, тацита, археологічних та лінгвістичних джерел. Зміни у землекористуванні та еволюція общини. Розклад первіснообщинного ладу. Зародження майнової та суспільної нерівності. Побут та релігійні вірування стародавніх германців.

Завоювання германцями території західної Римської імперії та утворення варварських держав

Переміщення германців у II - III ст. н.е. Зміни у германському суспільстві протягом II - V ст. Причини та початок германських вторгнень на територію імперії наприкінці IV - V ст. Найкрупніші союзи германських племен. Навала гуннів. Загальні типи ранньофеодальних варварських держав, виникнутих в епоху Великого переселення народів. Хронологічні окреслення цієї епохи. Значення варварських завоювань у соціальному перевороті, якій призвів до зміни рабовласницького ладу феодальним.

Розвиток феодалізму у Франкській державі

Походження франків. Завоювання франками Галлії. Утворення Франкського королівства Меровінгів у V ст. Господарство та суспільний лад франків у VI - VII ст. Причини послаблення центральної влади за часів наступників Хлодвіга. Перехід влади до майордомів. Перемога над арабами. Бенефеціальна реформа Карла Мартелла та її соціальні наслідки. Перехід королівського титулу до Піпіна Короткого. Війни франків проти лангобардів та виникнення Папської держави. Зростання Франкської держави при Карлі Великому. Утворення Франкської імперії. Розвиток феодальних відносин в епоху Капролінгів. Прекарії. Коммendaції. Імунитет. Характеристика феодального помешкання Каролінгської епохи. Причини розпаду імперії Каролінгів. Верденський договір.

Феодальна Західна Європа в IX - XI ст.

Загальні риси феодального ладу Західної Європи к другій половині XI ст. Політична карта Західної Європи в IX - X ст. Набіги арабів, угрів і норманів. Утворення верств

закріпачених селян та їх становище. Характеристика верств феодалів і сеньоріально-вассальних відношень. Побут і громадська свідомість селян і феодалів.

Політична роздрібленість Франції в IX - XI ст. і політика перших Капетингів. Суспільний лад ангорсаксонських королівств у період раннього середньовіччя. Датські завоювання та їх значення в історії Англії. Особливості розвитку феодалізму в Гепманії. Утворення єдиної німецької ранньофеодальної держави. Політика короля Оттона I та утворення Германської імперії. Ключіський рух. Боротьба римських пап і Германських імператорів за інвеституру. Вормський конкордат.

Візантія в IV - XI ст.

Утворення Візантійської імперії. Особливості аграрного устрою, ремесел и торгівлі в IV - VI ст. Державний устрій Візантії. Церков и ересі у Візантії. Політика імператора Юстиніана I. Вторгнення слов'ян у Візантію та його наслідки. Причини, соціальна суть і підсумки іконоборчого руху. Фемний лад. Процес розвитку мілкого вільного селянства. Масовий народний рух. Повстання Фоми Слов'янина. Завершення процесу феодалізації. Послаблення центральної влади наприканці XI ст.

Середньовічні міста.

Основні теорії походження міст у середні віки. Причини виникнення середньовічних міст як центрів ремесла і торгівлі. Боротьба міст з сеньорами, її соціальні основи і наслідки. Побут і громадська свідомість городян середніх віків. Характер і організація господарства міст у вередні віки. Цехової лад. Становище цехових підмайстрів і учнів. Основні етапи соціальної боротьби в середньовічному місті. Еврюція цехового устрою в XIV - XV ст. Торгівля і кредит у Західній Європі в XI - XV ст.

Хрестові походи

Передумови та причини хрестових походів. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Хрестові походи XII ст. Четвертий хрестовий похід. "Дитячі" хрестові походи. Підсумки та значення хрестових походів. Рицарство, його побут та менталітет у добу розвинутого середньовіччя.

Франція в XI - XV ст.

Посилення королівської влади та подолання роздрібленості Франції в XII ст. Боротьба французських королів з Англією в XII - напочатку XIII ст. Альбігойські війни. Організація централізованного королівського керування у Франції в XII - XIII ст. Реформи Людовика Святого. Становище селянства та селянський рух у Франції в XII - XIII ст. Зовнішня і внутрішня політика Філіппа Красивого. Генеральні штати. Причини та початок Столітньої війни. Повстання у Парижі в 1356 - 1358 рр. Жакерія. Соціальна боротьба во Франції в кінці XIV - напочатку XV ст. Бургиньони та арманьяки. Міські повстання та їх наслідки. Жанна д'Арк та закінчення Столітньої війни. Політичний і економічний розвиток Франції в другій пол. XV ст. Правління Людовика XI. Початок формування централізованої абсолютної монархії.

Англія в XI - XV ст.

Норманське завоювання Англії та його наслідки. Посилення королівської влади наприканці XI - першій пол. XII ст. Реформи Генріха Плантагенета. Велика Хартія вольностей і всановлення баронської олігархії в Англії. Виникнення парламенту. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XII - XIII ст. Рух за реформу церкви в другій пол. XIV ст. Повстання Уота Тайлера. Повстання Джека Кеда. Причини, наслідки та підсумки війни Алої та Білої Рози. Особливості соціально-економічного розвитку Англії в XIV - XV ст. та формування абсолютної монархії.

Країни Піренейського напівострова в XI - XV ст.

Реконкіста в державах Піренейського напівострова та її наслідки. Економічний та політичний розвиток Арагону, Кастилії та Португалії в XII - XIV ст. Посилення королівської влади та об'єднання Іспанії в XV ст.

Німеччина в XI - XV ст.

Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Германії. Італійська політика германських імператорів у XII - XIII ст. Німкцькі захвати в слов'янських землях в XI - XIII ст. Спілки німецьких міст XIII - XIV ст. Посилення роздрібленості Германії в XIII - XIV ст. и розпад імперії.

Італія в XI - XV ст.

Особливості розвитку Південної Італії, Сицилії та Папської області. Міста Північної Італії в XII - XV ст. Посилення тиранії та її соціальні передумови. Соціальна боротьба во Флоренції. Повстання чомпи. Особливості становища селянства в різних районах Італії та повстання Дольчино.

Візантія в XI - XV ст.

Особливості економічного та політичного розвитку Візантії наприкінці XI - XII ст. Правління династії Комнінов. Розвиток інститутів прониї, арифмоса, екскуссії, солемнія, харистикія. Соціальна боротьба та еретичний рух XI - XII ст. Пізньовізантійський феодалізм XIII - XV ст. та причини занепаду Візантійської імперії. Боротьба с турками-османами. Падіння Константинополя та його наслідки.

Історія Західної Європи та Північної Америки Нового часу (II періоду)

Тема 1. Загальні тенденції розвитку Західної Європи та Північної Америки в останню третину XIX – на початку XX ст. Теоретичне осмислення епохи. Історичні підсумки епохи революцій. Теоретичне осмислення періоду. Економічні процеси в Європі та Америці. Індустріальна революція та її наслідки. Технічний і технологічний поступ, виникнення нових галузей промисловості. Переворот у засобах транспорту і зв'язку. Зміна структури національних ринків. Особливості сільськогосподарського розвитку в різних країнах Заходу. Фрітрейд як основа економічного прогресу. Співвідношення протекціонізму і свободи торгівлі. Становлення світового ринку. Основні економічні ресурси. Індустріальна структура.

Поява монополій, їх різновиди. Співвідношення монополії і конкуренції. Монополії і технічний прогрес. Нові форми власності. Формування багатокладності господарства. Поєднання фінансового і промислового капіталу. Колоніальна експансія і вивіз капіталу. Питома вага найбільш розвинутих країн у світовому промисловому виробництві.

Державно-політичні трансформації в країнах західної цивілізації. Конституційні режими як основа формування політичної культури та системи. Нерівномірність і особливості політико-державного розвитку країн Заходу. Парламентські реформи. Формування основних ідейно-політичних течій: консерватизм, націоналізм, лібералізм, соціалізм. Концепції, що виправдовували колоніальну експансію. Становлення демократичної представницької системи у більшості країн Заходу та їх поєднання з авторитарними методами управління.

Лібералізм як політична доктрина. Вплив анархізму, марксизму, соціал-реформізму на політичну динаміку останньої третини XIX – початку XX століття. Реформи, революції і національно-визвольні рухи початку XX ст.

Культурні процеси останньої третини XIX – початку XX ст. Вплив наукової «революції» на процес розвитку матеріальної і духовної культури. Світосприйняття європейців. Епоха романтизму у художній культурі Європи і Америки. Нові тенденції розвитку культури наприкінці XIX ст. Еволюція реалістичного напрямку у культурі. Авангардні течії. Період модерну і його загальна характеристика.

Міжнародний робітничий і соціалістичний рух. Робітничий клас у умовах соціально-економічних зрушень. I Інтернаціонал. Виникнення соціал-демократії. Проблема тактики у соціалістичному русі. Профспілки та інші масові організації. Утворення і початок діяльності II Інтернаціоналу. Бернштейніанство і ревізія марксизму. Паризький і Амстердамський конгреси інтернаціоналу, їхні рішення. Боротьба проти мілітаризму.

Велика Британія у пізньовікторіанську епоху. Велика Британія у 1901 – 1918 рр. «Едвардійська епоха» її характеристика. Країна під час Першої світової війни.

Франція у 1871 – 1918 рр. Країна в умовах війни з Пруссією. Паризька комуна. Конституційно-правовий устрій Третьої республіки. Прихід республіканців до влади. Демократизація політичного життя і соціальне законодавство. Радикали, соціалісти, анархо-синдикалісти у Франції в кінці XIX. Колоніальний фактор у політичному житті країни.

Прискорення економічного розвитку на початку XX ст. Франція в умовах світової війни. Політична криза 1917 р.

Німецька імперія у 1871 – 1918 рр. Становлення політичної системи та соціально-економічних розвиток Німеччини у 1871 – 1890 рр. Фактори економічного зростання. Науково-технічний прогрес. Розвиток промисловості. Зовнішня торгівля і вивіз капіталу. Державний лад Німецької імперії. Пропаганда зовнішньої експансії. Німеччина напередодні війни.

Німеччина на початку Першої світової війни. Система воєнного господарства. Крах політики «Громадянського миру». Наростання кризи і поразка у війні.

Особливості політичного, соціального і економічного розвитку Сполучених Штатів Америки у 1877 – 1918 рр. Бум США в останній третині XIX. Передумови та особливості бурхливого економічного піднесення країни. Особливості соціальної динаміки американського суспільства останньої третини XIX – початку XX століття. Особливості партійно-політичної динаміки «позолоченої ери». Політичний і соціально-економічний розвиток Сполучених Штатів у 1901 – 1918 рр. Соціальне законодавство Т. Рузвельта «прогресистської ери». Еволюція ліберально-реформістської політики у перші роки президентства В. Вільсона. США під час Першої світової війни. Період нейтралітету. Участь у військових діях. Ситуація в країні у 1917 – 1918 рр.

Тема 6. Перша світова війна. Воєнні кампанії 1914 – 1916рр. Липнева криза 1914 р. і початок збройного конфлікту. Воєнні дії у Європі 1914 року. Ситуація на Західному фронті. Основні операції на Східному фронті. Підсумки 1914 року.

Кампанії 1915 року. Початок перелому у війні: події на фронтах 1916 р. Підсумки кампанії 1916 року. Військові дії і міжнародні відносини у 1917 – 1918 рр. Плани країн Антанти щодо післявоєнного влаштування Європи. «14 пунктів Вільсона» і Брестський мир. Поразка австро-німецького блоку. Комп'єнське перемир'я.

Сучасна історія Західної Європи та Північної Америки (I період)

Загальні риси розвитку країн Західної Європи та Північної Америки у 1918 – 1929 рр. Особливості розвитку капіталізму після закінчення Першої світової війни, спільні тенденції розвитку економіки, стан міжнародної торгівлі. Комуністичний та фашистський виклики демократичному устрою країн Західної Європи та Північної Америки.

Зростання робітничого руху після закінчення Першої світової війни. Виникнення масових демократичних та антимонopolістичних рухів.

Вплив Жовтневої революції на піднесення робітничого руху у 1918 – 1920 рр. Посилення лівих соціалістичних груп у міжнародному робітничому русі. Процес утворення комуністичних партій. Ідейне та організаційне розмежування з правими лідерами соціал-демократії. Утворення III Комуністичного Інтернаціоналу.

Німеччина у 1918 – 1929 рр. Особливості соціально-економічного і політичного стану Німеччини в умовах закінчення Першої світової війни. Складання революційної ситуації. Початок революції, її етапи, рушійні сили, характер і значення. Вибори в Установчі збори і прийняття конституції. Політична боротьба в Німеччині після закінчення революції. Умови Версальського мирного договору для Німеччини і проблема їх виконання. Економічна, соціально-політична стабілізація в Німеччині після 1924 рр. та її причини.

США у 1918 – 1929 рр. Підсумки Першої світової війни для США. Внутрішня та зовнішня політика уряду В. Вільсона. Еволюція внутрішньополітичного курсу. США у період стабілізації капіталізму. Епоха «проспериті» та її особливості.

Велика Британія у 1918 – 1929 рр. Економічний та політичний стан Великої Британії після Першої світової війни. Особливості стабілізації капіталізму у Англії. Особливості приходу до влади лейбористської партії. Відставка кабінету і перемога консерваторів. Загальний страйк 1926 р.

Франція у 1918 – 1929 рр. Франція після закінчення Першої світової війни. Розстановка політичних сил. "Національний блок" та його програма. Внутрішня і зовнішня політика "Лівого блоку". Внутрішні положення у Франції в період прем'єрства Р. Пуанкаре.

Італія у 1918 – 1929 рр. Підсумки Першої світової війни для Італії. Соціально-економічні та політичні наслідки війни. "Червоне дворіччя". Зародження фашистського руху та його соціальна база. Б. Муссоліні. Прихід до влади фашистів. Причини перемоги фашизму в Італії. Особливості початкового етапу фашистського режиму. "Криза Маттеотті".

Встановлення тоталітарної фашистської диктатури. Надзвичайні закони.

Особливості розвитку країн Західної Європи та Північної Америки у 1929 – 1945 рр. Велика економічна депресія, причини та наслідки для розвинених країн. Діяльність Робітничого соціалістичного Інтернаціоналу на початку 30-х рр. VII конгрес Комінтерну та його рішення.

Утворення вогнищ небезпеки у Європі. Зовнішньополітичні плани нацистів. Ставлення західних держав до відродження німецького мілітаризму.

США у 1929 – 1945 рр. Світова економічна криза 1929 – 1933 рр., її особливості у США. Внутрішня та зовнішня політика уряду Г. Гувера. "Новий курс" президента Ф. Рузвельта. Зовнішня політика уряду Ф. Рузвельта. США в роки Другої світової війни.

Велика Британія у 1929 – 1945 рр. Особливості діяльності лейбористів в умовах світової економічної кризи. Спроби виходу з кризи. Введення протекціонізму. Внутрішньополітичні зміни в першій половині 30-х рр. Поява елементів фашистського руху в країні.

Кризові явища в колоніальній імперії і процес її трансформації. Подолання загальних кризових явищ в економіці. Зовнішня політика Великої Британії напередодні Другої світової війни. Великобританія у роки Другої світової війни.

Франція у 1929 – 1945 рр. Характерні риси світової економічної кризи у Франції. Політика урядів "Національного єднання". Наростання нестабільності і посилення фашистського руху у Франції. Особливості французького різновиду фашизму. Спроба фашистського перевороту і його наслідки. Перемога партій Народного фронту на виборах 1936 р. Внутрішня і зовнішня політика урядів Народного фронту. Міжнародне становище Франції напередодні другої світової війни. Франція в роки Другої світової війни

Тема 11. Італія у 1929 – 1945 рр. Агресивна політика фашистської Італії у Середземномор'ї та на Балканах. Італія в роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Політика "автаркії". Утворення корпоративної системи. Підготовка італійського фашизму до війни. Вісь "Берлін – Рим". Підписання "Стального пакту" – військового та політичного союзу між Італією та Німеччиною. Італійський антифашистський рух у другій половині 30-х рр. ХХ ст. Італія в роки Другої світової війни.

Тема 11. Німеччина у 1929 – 1945 рр. Німеччина в роки світової економічної кризи. Поляризація політичних сил. Криза буржуазних партій. Встановлення нацистської диктатури. Соціальна база німецького нацизму. Внутрішня політика НСДАП. Мілітаризація економіки. Підготовка Німеччини до війни. Початок гітлерівської агресії у Європі. Внутрішнє та міжнародне становище Німеччини напередодні другої світової війни. Німеччина в Другій світовій війні. Історіографія німецького націонал-соціалізму.

Тема 12. Революція та громадянська війна в Іспанії. Буржуазно-демократична революція в Іспанії. Причини, основні етапи та рушійні сили революції. Аграрна реформа. Церква та національне питання. Проблема армії. Посилення монархічної та клерикальної реакції. Іспанський фашизм та його особливості. Другий етап революції. "Чорне дворіччя". Утворення та перемога Народного фронту на парламентських виборах 1936 р. Третій етап революції. Початок реалізації програми Народного фронту. Військово-фашистський

заколот та початок громадянської війни. Збройна інтервенція Німеччини, Італії та Португалії. Політика “невтручання” в іспанські справи.

Падіння Іспанської республіки. Причини поразки. Встановлення франкістської диктатури. Історичне значення революції та громадянської війни 1931 – 1939 рр. в Іспанії.

Тема 13. Вузлові проблеми Другої Світової війни. Причини та характер Другої світової війни для країн Західної Європи та Північної Америки. Періодизація війни. “Дивна” війна на Західному фронті. Перехід Німеччини до активних воєнних дій на Західному фронті. Захоплення Данії та Норвегії. Напад Німеччини на Бельгію, Голландію та Францію. Вступ у війну Італії. Поразка Франції та її причини. Зародження руху Опору в окупованих країнах. Колабораціонізм у Європі. Воєнно-політична ситуація після поразки Франції. Намагання Німеччини вивести із війни Англію. Англо-американське співробітництво у ході війни. Закон про “ленд-ліз”.

Напад Німеччини на СРСР. Створення антигітлерівської коаліції. Атлантична хартія. Декларація Об’єднаних Націй. Англо-радянський договір (травень 1942 р.). Угода між СРСР та США (червень 1942 р.). Розбіжності в антигітлерівській коаліції та питання про другий фронт.

Бойові дії англо-американських військ у Північній Африці.

Рух Опору, національно-визвольна війна народів окупованих країн проти загарбників у Європі та Азії. Становище у Німеччині після розгрому німецьких військ під Сталінградом. Воєнна політика Великої Британії стосовно домініонів. Політика президента Ф. Рузвельта, успіхи воєнної економіки США.

Поразка німецько-фашистських військ на Курській дузі. Початок розвалу гітлерівського блоку. Капітуляція Італії. Піднесення антифашистського та національно-визвольного руху. Відкриття другого фронту та звільнення Франції. Поразка Німеччини та Японії у війні. Значення Другої світової війни та її підсумки.

Сучасна історія країн Західної Європи та Північної Америки (II період)

Тема 1. Головні тенденції розвитку країн Західної Європи та Північної Америки у 1945 – 2013 рр. Перебудова світового капіталістичного господарства після Другої світової війни. Беттон-Вудська система та лібералізація міжнародної торгівлі. “План Маршалла”: економічний аспект. Неокейнсіанство: посилення ролі держави в урегулюванні соціально-економічних процесів. Науково-індустріальна революція та структурна перебудова економіки у 50-60-ті рр. XX ст. Початок європейської економічної інтеграції. Транснаціональні корпорації та банки. Організація економічного співробітництва та розвитку. Концепція “держави загального добробуту”. Головні типи соціальної політики у Західній Європі та Північній Америці. Трансформація соціальної структури індустріального суспільства. Особливості політичного розвитку. “Друга хвиля” демократизації. Міжнародна соціал-демократія і утворення Соціалістичного Інтернаціоналу. Доктрина “демократичного соціалізму”. Еволюція ліберальної та консервативної ідеології. Християнська демократія. Феномен голлізму. Позасистемні політичні партії. Масові громадські рухи. Криза “суспільства споживання” і “студентська революція” 1960-х рр. Авторитарні режими Південної Європи.

Структурна економічна криза 1970-х – початку 1980-х рр. Стагфляція та накопичення кризових явищ у фінансовій сфері. Крах Бреттон-Вудської системи. Смітсонівська угода. Доповідь Римського клубу “Межі зростання” (1972) і загострення екологічних проблем. Нафтовий шок 1973 р. Світова енергетична криза 1974 – 1975 рр. та її наслідки. Група G-7. Другий нафтовий шок 1979 р. Світова економічна криза 1980 – 1982 рр. Передумови переходу до постіндустріального типу економіки. “Третя хвиля” демократизації: революції в Португалії, Греції, Іспанії. Єврокомунізм. Ескалація “лівого” та “правого” тероризму. “Етнічний ренесанс” малих народів. Масові громадські рухи 70-х рр. Поява “зелених” партій та організацій.

Становлення постіндустріального суспільства. “Неоконсервативна революція”. Монетаризм М. Фрідмена і “теорія пропозиції” А. Лаффера – основа неоконсервативної економічної політики. Посткейнсіанство в умовах 1980 – 90-х рр. Науково-технологічна революція. “Інформаційне суспільство” та його головні риси. Іноваційний характер науково-технічного поступу. “Демократизація власності” та “система участі”. “Нова економіка” в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Утворення і розбудова Європейського Союзу. Північноамериканська зона вільної торгівлі та інтеграційні процеси у Західній півкулі. Всесвітня торгова організація і глобалізація ринків. Формування єдиного інформаційного простору. Основні тенденції демографічного розвитку та соціальної стратифікації постіндустріального суспільства. Криза “держави добробуту”. “Держава можливостей” як її альтернатива. Сучасні проблеми відносин правової держави та громадянського суспільства. Крах міжнародного комунізму і еволюція головних політичних ідеологій. Головні виклики сучасності і проблема міжнародного тероризму. Світова фінансово-економічна криза 2008 – 2009 рр. та глобальна рецесія. Підсумки та перспективи розвитку євроатлантичної цивілізації.

Тема 2. Сполучені Штати Америки. Економічні, геополітичні та психологічні підсумки Другої світової війни для США. Особливості економічного розвитку у повоєнний період. Перетворення США на фінансово-економічного та політичного лідера капіталістичного світу. США в роки президентства Г. Трумена. Доктрина “стримування комунізму” і “план Маршалла”. Утворення НАТО. Участь США у Корейській війні. Маккартизм. “Динамічний консерватизм” Д. Айзенговера. Рух за громадянські права негрів. М.А. Кінг. “Доктрина Айзенговера” та зовнішня політика США другої половини 50-х ХХ ст. Ліберальний реформізм президентів Дж. Кеннеді та Л. Джонсона: політика “нових рубежів” та “великого суспільства”. Третя Берлінська та Карибська кризи. Ескалація війни в Індокитаї. “Доктрина Джонсона”. Масові рухи соціального протесту 1960-х рр. Політика “нового федералізму” Р. Ніксона. Конфлікт між Конгресом та Білим домом. “Уотергейтська справа”. “Доктрина Форда”. Радянсько-американські угоди в галузі обмеження озброєнь. Тактика “символічного популізму” Дж. Картера. Рух на захист громадських інтересів. “Доктрина Картера”.

США у 1980 – 2013 рр. Президентські вибори 1980 р. “Рейганоміка” – економічна теорія та практика американського неоконсерватизму. “Соціальний дарвінізм”. Податкова реформа. Радянсько-американські стосунки. Програма “зоряних війн”. “Доктрина Рейгана”. Адміністрація Дж. Буша – старшого: пом’якшення неоконсервативного курсу. Участь США у війні в Перській затоці 1991 р. Глобальне лідерство США у світі після закінчення “холодної війни”. “Новий лібералізм”: головні пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики адміністрації Б. Клінтона. Головні підсумки діяльності його адміністрації. Політика “співчутливого консерватизму” адміністрації Дж. Буша-молодшого. Трагедія 11 вересня 2001 р. Зміна концепції національної безпеки США. Боротьба з міжнародним тероризмом адміністрації Дж. Буша II. Соціально-економічна політика республіканців. Податкова реформа. Обвал іпотечного ринку. Фінансово-економічна криза 2007 – 2009 рр. та заходи по її подоланню. Внутрішня політика президента Б. Обама. «Чайна партія» та посилення ультраконсервативної фракції республіканців. Президентська кампанія 2012 р. Корекція зовнішньополітичного курсу Вашингтона у 2009 – 2013 рр.

1 Вступ. Історія України як наука та навчальний предмет

Історія як наука. Специфіка історичного пізнання. Методологія і методи дослідження минулого. Предмет і завдання курсу історії України. Історія України в контексті світової історії. Місце історії України в системі фахової підготовки історика.

Міжпредметні зв’язки при вивченні історії України. Проблеми періодизації історії України. Характеристика головних періодів історії України. Значення курсу “Історія України” для фахової підготовки і виховання громадянської позиції. Основні етапи та проблеми історіографії історії України. Головні джерела з історії України.

історія України

Т е м а 1. Найдавніші племена і держави на території України

Історіографія та джерельна база теми.

Поняття про антропогенез. Основні етапи людського суспільства. Найдавніші археологічні пам'ятки на території України. Первісні люди та їх спосіб життя. Люди сучасного типу на українських землях.

Неолітична революція. Трипільська культура. Традиції трипільської культури в культурах пізніших народів. Археологічні культури міді-бронзи на території України.

Т е м а 2. Давні слов'яни

Історіографія та джерельна база теми.

Археологічні пам'ятки та найдавніші писемні згадки про слов'ян. Пліній Старший, Тацит, Птолемей, Прокопій Кесарійський, Йордан, Маврикій Стратег. Основні теорії та етапи слов'янського етногенезу. Проблема прабатьківщини слов'ян в історіографії. Дунайська, вісло-одерська та інші теорії походження слов'ян. Нестор Літописець, М. Погодін, С Соловійов, В. Ключевський, В. Баран. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії.

Розділ II. Середньовічна Україна

Т е м а 1. Київська Русь

Історіографія та джерельна база теми.

Передумови утворення Київської Русі. Норманська теорія. Походження термінів "Русь" та "Україна". Класики української історії щодо цих проблем: М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Дорошенко. Російська історіографія і норманська теорія – М. Ломоносов, М. Погодін, С. Геденов, М. Тихомиров, Б. Рибаків, В. Мавродін. Об'єднання східнослов'янських племен навколо Києва. Внутрішня та зовнішня політика перших київських князів (Олега, Ігоря, Ольги, Св'ятослава). Володимир Святославович. Хрещення

Т е м а 2. Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.)

Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Проблема золотоординського іга в історіографії. Л. Гумільов, Л. Викторова, В. Єгоров, О. Русина та ін. Спроба Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Внутрішня соціально-політична криза та занепад Галицько-Волинського князівства.

Культура Русі періоду роздробленості (XII - перша половина XIV ст.) .

Т е м а 3. Українські землі в другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Геополітична ситуація в Східній Європі в XIV ст. Посилення Великого князівства Литовського і включення до його складу Волині, Київщини, Чернігівщини, Новгород-Сіверщини, Переяславщини і Поділля. Битва на Синіх Водах (1362 р.). Політика литовських князів на українських землях.

Захоплення Галичини Польщею, Закарпаття Угорщиною, Північної Буковини Молдавією.

Польсько-литовське зближення. Намагання польської шляхти захопити українські землі. Наступ католицизму. Причини і наслідки покатоличення та полонізації української верхівки. Зміни акцентів у вітчизняній історіографії щодо релігійних утисків православних у Литовській державі в доберестейську добу. В. Ульяновський, О. Крижанівський, С. Плохій.

Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Місце козаків у охороні південних рубежів країни. Військове мистецтво запорозьких козаків.

Українська культура в другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Розділ III. Україна на порозі нового часу

Т е м а 1. Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.)

Історіографія та джерельна база теми.

Люблінська унія та її наслідки. Утворення Речі Посполитої. Українські землі під владою Польщі. Адміністративно-політичний устрій. Соціально-правова характеристика суспільних верств та груп. Щоденник Люблінського сейму як основне джерело. Оцінки Люблінської унії в українській та польській історіографії.

Соціально-економічний розвиток України. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Посилення панщини.

Т е м а 2. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Соціальний і національно-релігійний гніт в Україні. Братства та їх роль у боротьбі проти польсько-шляхетського наступу й католицизму. Брестська церковна унія 1596 р. Боротьба проти унії. Проправославна та прокатолицька історіографія Брестської церковної унії.

Посилення козацтва у другій половині XVI ст. Запорізька Січ – козацька республіка.

Т е м а 3. Українська національно-визвольна революція середини XVII ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Україна напередодні революції. Посилення кріпосного гніту. Зростання національно-релігійного гноблення. Характер, рушійні сили та мета революції. Богдан Хмельницький. Проблеми типології, хронологічних меж та періодизації революції.

Основні етапи воєнних дій. Перемоги під Жовтими Водами, Корсуном і Пилявцями. Облога Львова і Замостя.

Розроблення Б.Хмельницьким української державної ідеї.

Зборівський договір. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір Битва під Батогом та її наслідки. Жванецька кампанія.

Переяславська Рада 1654 р. і Березневі (Московські) статті 1654 р. та їх оцінки в історіографії.

Поновлення воєнних дій у 1654 р. Другий похід Б.Хмельницького на західноукраїнські землі. Вступ Швеції у війну з Польщею. Віленське перемир'я і Україна. Створення коаліції проти Польщі у складі України, Швеції та Трансільванії. Смерть Б.Хмельницького.

Т е м а 4. Українська козацька держава (друга половина XVII- друга половина XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми.

Гетьман І.Мазепа. Зміцнення становища козацької старшини. Внутрішня політика уряду І.Мазепа. Соціальна структура населення. Розвиток сільського господарства. Цехове ремесло, промисли, торгівля, міста.

Україна і Північна війна. Посилення тиску царського уряду на Українську козацьку державу. Таємна дипломатія І.Мазепа. Союз І.Мазепа з Карлом XII. Полтавська битва та її наслідки. П.Орлик та його конституція. Оцінка особи й діяльності гетьмана І. Мазепа в історіографії – М. Костомаров, Ф. Уманець, В. Антонович, М. Грушевський, І. Борщак.

Гетьман І.Скоропадський. Посилення російської влади в Україні. Утворення Першої Малоросійської колегії. Наказний гетьман П.Полуботок. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Гетьман Д.Апостол. Внутрішні реформи. Запровадження “Правління гетьманського уряду”.

Гетьман К.Розумовський. Спроби зміцнення автономії Української козацької держави. Глухівська петиція 1763 р.

Історичне значення Української козацької держави.

Т е м а 5. Запорізька Січ. Слобідська Україна (друга половина XVII – XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми.

Політичне та економічне становище Запорозької Січі в другій половині XVII ст. “Вічний мир” і зміна політичного статусу Запоріжжя.

Запорозька Січ під час Північної війни. Підтримка запорожцями гетьмана І.Мазепа. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам'янецька та Олешківська Січі.

Заснування Нової Січі. Військова структура і адміністративне управління. Соціальні відносини. Розвиток господарства.

Участь запорожців у російсько-турецьких війнах.

Т е м а 6. Правобережні та західноукраїнські землі (друга половина XVII – XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми.

Повернення Правобережжя до складу Речі Посполитої. Соціально-економічний розвиток правобережних та західноукраїнських земель. Тимчасове відновлення козацтва на Правобережжі. Політична ситуація в краї після Карловицького миру. Козацтво і визвольна боротьба на Правобережжі. С.Палій. Вступ на Правобережжя козацьких військ гетьмана І.Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р.

Закарпаття під владою Угорщини. Північна Буковина у складі Молдавії.

Т е м а 7. Розподіл українських земель між Російською та Австрійською імперією в другій половині XVIII ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Перший поділ Речі Посполитої. Захоплення Австрією Галичини. Другий поділ Речі Посполитої. Включення Правобережної України до складу Російської імперії. Третій поділ Речі Посполитої. Приєднання Західної Волині до Росії.

Поширення влади Австрії на Буковину.

Т е м а 8. Українська культура в другій половині XVII –XVIII ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Загальна характеристика розвитку української культури. Освіта і друкарство. Наука. Розвиток літератури. Г. Сковорода. Музика. Архітектура і образотворче мистецтво. Усна народна творчість.

Підпорядкування української церкви Москві.

Розділ IV. Українські землі в XIX – на початку XX ст.

Т е м а 1. Адміністративний устрій та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії в першій половині XIX ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодалної системи господарства. Стан сільського господарства. Поява нових галузей у промисловості. Початок промислового перевороту та зародження великої фабрично-заводської імперії. Розвиток мануфактур і ремесел. Торгівля, шляхи сполучення та транспорт.

Участь українського народу у війні 1812 р. та російсько-турецьких війнах першої половини XIX ст.

Початок українського відродження. Кирило-Мефодіївське товариство: створення, склад, ідеологія, програмні документи. Т. Шевченко в українському національному русі. Вплив його творів на формування української національної ідеї.

Дореволюційна, радянська та сучасна історіографія проблеми (М. Грушевський, І. Гуржій, В. Голобуцький, П. Зайончковський, І. Лисяк-Рудницький, З. Когут, Я. Грицак)

Т е м а 2. Адміністративний устрій та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Австрійської імперії в першій половині XIX ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Адміністративний устрій та економічний розвиток Галичини, Північної Буковини та Закарпаття. Криза кріпосницького господарювання.

Суспільний рух. Початок національного відродження. “Руська трійця”. Події революції 1848-1849 рр. на західноукраїнських землях. Головна Руська рада. Закарпатські “будителі”.

Селянство в революції 1848-1849 рр. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини. Українці у першому австрійському парламенті.

Дореволюційна, радянська та сучасна історіографія проблеми (М. Возняк, М. Грушевський, І. Лисяк-Рудницький, Я. Грицак).

Т е м а 7. Україна в роки Першої світової війни

Історіографія та джерельна база теми.

Перша світова війна і українське питання. Війна та українські партії в Російській та Австро-

Угорській імперіях. Спілка визволення України. Українські січові стрільці.

Воєнні дії на території України. Наслідки війни в Україні. Назрівання революційної кризи.

Т е м а 8. Культура України в другій половині XIX – на початку XX ст.

Історіографія та джерельна база теми.

Умови та особливості розвитку української культури на Наддніпрянській і Наддністрянській Україні.

Освіта: початкова, середня, вища. Культурно-освітні заклади. Діяльність “Просвіти”.

Наука. Наукові товариства. Наукове товариство імені Шевченка.

Преса та книгодрукування.

Література: проза, поезія, драматургія.

Мистецтво. Український театр. Музика. Образотворче мистецтво. Архітектура.

Зародження українського художнього кінематографу.

Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів.

Здобутки та втрати української культури.

Розділ V. Україна в роки національно-демократичної революції та громадянської війни (1917-1920 рр.)

Т е м а 1. Революція 1917 – початку 1918 років в Україні

Історіографія та джерельна база теми.

Лютнева демократична революція і Україна. Політична боротьба та революційні виступи у березні – на початку липня 1917 р.

Розгортання національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради. М. Грушевський. I Універсал. Проголошення автономії України. II Універсал Центральної Ради.

Назрівання політичної кризи (липень – жовтень 1917 р.). Збройний виступ самостійників у Києві. Корніловський заколот і Україна.

Жовтневе збройне повстання більшовиків у Петрограді. III Універсал Центральної Ради. Утворення Української Народної Республіки.

Перший Всеукраїнський з’їзд рад у Києві. З’їзд рад у Харкові. Утворення радянської УНР. Більшовицькі плани перебудови державного і суспільного ладу і початок їх втілення в життя.

Оголошення Раднаркомом Росії війни Центральній Раді. Боротьба за владу в Україні. IV Універсал Центральної Ради. Проголошення незалежності Української Народної Республіки.

Участь представників Центральної Ради в мирних переговорах у Брест-Литовську. Мирний договір УНР з країнами Четверного союзу. Зайняття німецькими та австро-угорськими військами України.

Місце Центральної Ради в історії України і причини її поразки.

Універсали Української Центральної Ради як історичне джерело. Брестський мирний договір як історичне джерело.

Українська Центральна Рада та її політика в історіографії. Утворення радянської УНР (або: проголошення радянської влади) в історіографії. Брестський мир в історіографії.

Т е м а 2. Україна в період Громадянської війни. Боротьба за збереження української державності (1918 –1920 рр.)

Історіографія та джерельна база теми.

Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Гетьманський переворот. Українська держава за гетьманування П. Скоропадського.

Директорія. Відновлення Української Народної Республіки. С. Петлюра. В. Винниченко. Друга війна УНР і Радянської Росії. Поразка військових та Директорії.

Антантівські війська на півдні України і в Криму та їх відступ і евакуація.

Радянська влада в Україні наприкінці 1918 – у першій половині 1919 р. Прийняття першої Конституції УСРР. Діяльність більшовиків з утвердження монопольного панування в суспільстві. Політика “воєнного комунізму”. Селянський повстанський рух проти політики більшовиків. Н. Махно, М. Григор’єв, Д. Терпило (Зелений).

Революційні події 1918 р. на західноукраїнських землях. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. Війна з Польщею. Визвольний рух у Північній Буковині та на Закарпатті.

Україна у другій половині 1919 р. Наступ денікінських військ. Денікінський режим в Україні. Директорія і Українська Галицька Армія в боротьбі за збереження УНР. Повстанський рух в тилу денікінських військ. Визволення України від денікінців.

Радянська влада в Україні наприкінці 1919 – у 1920 р. ЦК РКП(б) і Україна. Державне і господарське будівництво в УСРР. Утвердження однопартійної системи влади. Посилення політики “воєнного комунізму”. Продовження селянської повстанської боротьби проти більшовиків.

Варшавський договір С. Петлюри з Ю. Пілсудським. Радянсько-польська війна 1920 р. Ризький мир.

Розгром білогвардійських військ Врангеля. Кінець армії УНР.

Революція і Громадянська війна 1917 – 1920 рр. в історії України.

Конституція УРСР як історичне джерело. Основні джерела з історії радянської модернізації України. Джерела про голодомор 1932-1933 рр.

Масові репресії 1930-х рр. в Україні в історіографії. Здійснення індустріалізації в Україні в історіографії. Історіографія колективізації в Україні. Голодомор 1932-1933 рр. в історіографії. Доля українізації в 1930-і рр. і „розстріляне відродження” в історіографії.

Розділ VI. Україна у міжвоєнний період. Становлення тоталітарної системи (1921-1939 рр.)

Т е м а 1. УСРР у період здійснення нової економічної політики (1921-1928 рр.)

Історіографія та джерельна база теми.

УСРР після закінчення Громадянської війни: міжнародне та внутрішнє становище України.

Перехід до нової економічної політики.

Другий зимовий похід армії УНР. Ліквідація селянського повстанства.

Голод 1921-1923 рр.

Входження УСРР до складу СРСР.

Відбудова народного господарства на принципах непу.

Національно-державне будівництво. Українізація: її мета та труднощі.

Розвиток культури: заходи з ліквідації неписьменності, народна освіта, культурно-освітня робота, підготовка спеціалістів, вища школа, стан науки, література і мистецтво.

Суспільно-політичне життя. Утвердження більшовицької диктатури. Ліквідація інших політичних партій. Посилення антирелігійної боротьби. Боротьба за лідерство в більшовицькому керівництві і участь в ній членів КП(б)У. Розширення повноважень Державного політичного управління (ДПУ).

Проголошення курсу на індустріалізацію. Обмеження чинності принципів непу.

Т е м а 2. Прискорена індустріалізація і насильницька колективізація. Тоталітарна система (1929 – 1938 рр.)

Історіографія та джерельна база теми.

Суперечливість суспільно-політичного розвитку. Завершення формування тоталітарної системи. Тоталітарна система в Україні. Великий терор. Атмосфера страху.

Прискорена індустріалізація. Наростання адміністративно-командних методів у господарській діяльності. Наслідки індустріалізації.

Перехід до суцільної колективізації. Проведення форсованої насильницької колективізації. “Розкуркулення”. Дезорганізація сільськогосподарського виробництва.

Голодомор 1932-1933 рр. Нищення селянства та його наслідки.

Стан культури. Культура і сталінський режим. Згортання українізації. Нищення української інтелігенції Ліквідація неписьменності. Розвиток шкільної освіти. Культурно-освітня робота. Підготовка спеціалістів. Наука. Література і мистецтво.

Суспільно-економічне становище народних мас. Конституція СРСР 1936 р. Конституція УСРР 1937 р. Розходження між проголошеними гаслами і дійсним життям. Зміни чисельності і соціальної структури населення. Оплата праці і реальні доходи населення. Житлове і комунальне будівництво. Медичне обслуговування.

Питання про характер радянського суспільства.

Т е м а 3. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921-1939 рр.)

Історіографія та джерельна база теми.

Розподіл західноукраїнських земель між Польщею, Румунією і Чехословаччиною.

Стан економіки. Матеріальне становище населення.

Політичний і національний гніт. Суспільно-політичне життя. Легальні українські партії.

Комуністичні організації. Організація українських націоналістів.

Карпатська Україна.

Прогресивна преса, письменники, вчені у суспільно-політичному і культурному житті західноукраїнських земель.

Розділ VII. Україна під час другої світової війни (1939-1945 рр.)

Тема 1. Початок Другої світової війни та радянська Західної України (1939-1941 рр.).

Історіографія та джерельна база теми.

Хронологічні рамки та періодизація Другої світової війни. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Вторгнення РСЧА до Галичини й Західної Волині. Включення Західної України до складу УРСР. Методи радянської західних областей України.

Тема 2. Окупаційний режим в Україні та колаборація.

Історіографія та джерельна база теми.

Встановлення «Нового порядку». Управління окупованими територіями. Геноцид народів України. Окупанти і місцеве населення. Колабораціонізм: співпраця з окупантами задля виживання та з антирадянських переконань. Мобілізаційні заходи влітку 1941 р.: евакуація населення та матеріальних цінностей; руйнування промислових об'єктів, транспортної інфраструктури та житлового фонду; мінування культурних об'єктів.

Тема 3. Проста людина в умовах війни.

Історіографія та джерельна база теми.

Воєнне повсякдення. Українські оstarбайтери у роки Другої світової війни. Умови життя в тилу: біженці, голод, бомбардування, бездомність внаслідок руйнування жител, деморалізація внаслідок страху за власне життя. Трагедія Голокосту. Умови життя в евакуації: жіноча й підліткова праця за нормами воєнного стану; напівголодні дитячі будинки. Тиск радянської та німецької пропаганди

Тема 4. Війна і народ: трагічне та героїчне.

Історіографія та джерельна база теми.

Управління країною в роки війни. Евакуація та перебудова країни на військовий лад. «Світова революція» VS «Вітчизняна війна». Патріотизм – один з найважливіших факторів Перемоги.

Тема 5. Перемога у Великій Вітчизняній війні та її історичне значення.

Історіографія та джерельна база теми.

Масштаби війни та наслідки війни. Внесок України у перемогу антигітлерівської коаліції. Втрати України у війні. Герої України. Кримська (Ялтинська) конференція про східний кордон Польщі. Входження Закарпаття до складу УРСР. Історичне значення Перемоги у Великій Вітчизняній та Другій світовій війнах. Спірні моменти в історичній пам'яті українців, поляків та євреїв про Другу світову війну та перші повоєнні роки. Увічнення

пам'яті героїв і жертв війни; повернення замовчуваної в СРСР пам'яті про Голокост і Волинську трагедію. Дискусії навколо сучасних інтерпретацій війни.

Розділ VIII. Україна у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Тема 1. Зміни в територіальному обширі України та післявоєнна відбудова народного господарства УРСР.

Історіографія та джерельна база теми.

Повоєнне визначення кордонів та зміни у складі населення. Становище та відбудова народного господарства. Визначення пріоритетів в економічній політиці та їх закріплення в завданнях четвертої п'ятирічки. Важка ціна відбудови. Становище промисловості та індустріалізація. Становище у сільському господарстві. Насильницька колективізація в західноукраїнських землях. Голодомор 1946-1947 рр. Аграрна криза початку 1950-х років. Грошова реформа 1947 р. й відміна карткової системи. Чисельність населення та адміністративний поділ української території станом на середину 1950-х рр.

Тема 2. Тимчасова лібералізація політичного життя в 1953-1964.

Історіографія та джерельна база теми.

Радянський тоталітаризм. Зміст хрущовської «відлиги»: причини, хід, наслідки. Тимчасова лібералізація тоталітарної системи. Суперечності в партійно-державному апараті та їх причини. Декларація про «повну й остаточну перемогу соціалізму» на XXI з'їзді КПРС; підготовка й ухвалення нової програми КПРС – «програми побудови комунізму». Утопійний характер нової програми та 7-річного плану економічного розвитку. Пропагандистська кампанія з прищеплення уявлень про наближення комунізму; реакція на цю пропаганду в масовій свідомості.

Тема 3. Народне господарство УРСР в 1953-1964 рр.

Історіографія та джерельна база теми.

Курс на прискорення науково-технічного прогресу в промисловості та його результати. Успіхи в освоєнні космосу та використанні атомної енергії в мирних цілях. Диспропорція в господарському розвитку УРСР. Перетворення України на всесоюзний центр важкої індустрії; прискорений розвиток військово-промислового комплексу та внесок українських підприємств у початок освоєння космосу. Заходи з подолання аграрної кризи. Розширення прав союзних республік в управлінні економікою. Перехід від галузевого до територіального принципу управління промисловістю. Перебудова системи управління сільським господарством.

Тема 4. Соціальний сектор та матеріальний рівень життя населення в 1953-1964 рр.

Історіографія та джерельна база теми.

Соціальні реформи середини 1950 – середини 1960-х рр.: підвищення соціальної захищеності громадян, зменшення податків, паспортизація та пенсійне забезпечення селян, скорочення робочого дня. Розвиток мережі закладів громадського харчування. Матеріальний рівень життя: хронічний дефіцит товарів широкого вжитку, спекуляція. Від комунального житла до квартир сімейного типу: черги на квартиру. Модернізація повсякденного побуту: розвиток телебачення; поява холодильників і пральних машин. Специфіка радянської системи розподілу суспільних благ: привілеї партійної та державної номенклатури. Форсована атеїстична кампанія, закриття храмів. Ідеологічна кампанія пропагування «радянського способу життя» та морального кодексу «будівника комунізму» і зворотна хвиля молодіжного протесту: «стиляги», джаз і рок-н-рол як прояви контркультури.

Тема 5. Культура та наука УРСР в лещатах ідеології в 1946-1953 рр.

Історіографія та джерельна база теми.

Загальносоюзні ідеологічні кампанії та їхні прояви в Україні: боротьба з «космополітами»; «ждановщина»; кампанія боротьби з «буржуазним націоналізмом» 1951-1952 рр. Постанови 1946-1948 рр. з питань літератури та мистецтва. «Наукові дискусії» з філософії, політекономії, мовознавства та біології. Кампанія боротьби із «космополітизмом» та «низькопоклонством перед Заходом». Волонтаризм в управлінні наукою:

«лисенківщина», розгром генетики й нападки на кібернетику. Обов'язковість принципу «партійності» в гуманітарних і суспільних науках; утвердження концепції ролі Росії у зближенні радянських народів. Міфологізація історії українсько-російських стосунків напередодні відзначення 300-ліття Переяславської ради.

Тема 6. Культура в УРСР в другій половині 1950-х – першій половині 1960-х років.

Історіографія та джерельна база теми.

Державна політика в галузі науки та мистецтва. Досягнення радянських вчених. Реформи системи вищої та середньої освіти. «Відлига» в літературі та мистецтві. Явище «шістдесятництва»: загальна характеристика. Лібералізація культурного життя: послаблення ідеологічного тиску та вибіркоче повернення репресованих імен в літературний обіг.

Тема 7. Політичний режим в добу Л. Брежнєва.

Історіографія та джерельна база теми.

«Тихий переворот» у владній верхівці, усунення Микити Хрущова. Проголошення принципу «колективного керівництва». Компартійно-радянська номенклатура України у відносинах з центром. Криза комуністичної ідеології. Концепція «розвинутого соціалізму». Конституція СРСР 1977 р. і УРСР 1978 р.

Тема 8. Народне господарство УРСР у складі єдиного народногосподарського комплексу СРСР.

Історіографія та джерельна база теми.

Економічний сектор в 1964-1985 рр. Перетворення економічного простору СРСР у єдиний народногосподарський комплекс. Вичерпання екстенсивних факторів економічного росту. Реформа Лібермана-Косигіна 1965 р. Причини провалу економічних реформ. Органічна нездатність тоталітарної системи до реформування. Прогресуюче відставання в галузі техніки і нових технологій. Світова енергетична криза 1970-х рр. та її наслідки в СРСР та Україні; господарство УРСР наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр.: диспропорції в розвитку галузей промисловості; домінування військово-промислового комплексу й дефіцит товарів широкого вжитку; прогресуюча збитковість сільського господарства.

Тема 9. Соціальний сектор в 1964-1985 рр. Культурний процес у добу «застою».

Історіографія та джерельна база теми.

Урбанізаційні процеси та зростання числа мешканців міст; етнічний склад великих міст, їхня прогресуюча русифікація. Загальні зміни в соціальній та національній структурі населення. Соціальна та національна структура УРСР. Зростаюча урбанізація суспільства. Основні напрямки та пріоритети соціальної політики. Матеріальний рівень життя міського та сільського населення. Здобутки української культури. Розвиток науки. Перехід до загальної середньої освіти. Засоби ідеологічного і політичного впливу на інтелігенцію. Русифікація освіти й культури.

Тема 10. Суспільство «доби застою»: ілюзія стабільності і подвійна мораль.

Історіографія та джерельна база теми.

Ключові постаті «доби застою». Розбудова державного патерналізму: система соціального захисту в освіті, охороні здоров'я та житловій політиці. Штучне заниження цін на продукти і товари першої необхідності. Апологія радянського благополуччя у візуальній пропаганді; пропагування через засоби масової інформації відчуття впевненості у завтрашньому дні. Використання болючої пам'яті про війну для прищеплення негативного образу «імперіаліста - палія війни», система обмежень на контакти із західним світом. Лицемірний характер суспільної моралі: гасло рівності всіх членів суспільства та розквіт побутових привілеїв і кар'єрних можливостей панівної верхівки. Лицемірне ставлення до «народного майна»: декларації та масове розкрадання. Фальшивий інтернаціоналізм: гасла «братерської солідарності трудящих» і прихований антисемітизм. Подвійне життя пересічного українця: членство в комсомолі та компартії як необхідна умова професійної кар'єри та антирадянські «кухонні розмови».

Тема 11. Дисидентський рух та повсякденний спротив в УРСР.

Історіографія та джерельна база теми.

Визначення, течії, хронологічні рамки, періодизація. Правозахисний рух. Самвидав. Теорія повсякденного спротиву Д. Скотта. Сміх як вияв повсякденного спротиву в СРСР. Неофіційна музична культура. Молодіжна субкультура та ін.

Розділ IX. Україна в 1991 – 2012 рр.

Тема 1. Перебудова та переростання перебудови в антикомуністичну демократичну революцію

Історіографія та джерельна база теми.

Зміст терміну «перебудова». Поглиблення системної кризи радянського суспільства. Провал курсу на прискорення темпів економічного розвитку. Екологічна криза. Катастрофа на ЧАЕС. Поняття «гласності». Послаблення цензури. Посилення інтересу в суспільстві до «білих плям» радянської історії. Втрата важелів контролю з боку комуністичної партії за громадсько-політичною активністю мас. Поява «неформальних організацій». Конституційна реформа 1988 р. Вільні вибори 1989-1990 рр. в органи радянської влади. Фактична втрата монополії КПРС на владу. Поява політичних партій. Народний рух України. Серпневий (1991 р.) заколот і його провал. Заборона Компартії України. Проголошення Акта незалежності України. Результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Розпад СРСР. Утворення СНД.

Тема 2. Економіка 1991-2012

Історіографія та джерельна база теми.

Причини економічної кризи 1990-х років, затримки ринкових реформ. Поняття «перехідної економіки», «приватизації економіки». Труднощі на шляху роздержавлення економіки. Обставини і джерела формування олігархічних груп, шляхи нагромадження капіталу «нових багатих». Включення населення у ринкові відносини, зростання малого й середнього бізнесу та його форми. Власники підприємств і працівники: труднощі в налагодженні соціального партнерства. Соціальні наслідки економічної нестабільності, майнове розшарування суспільства, групи людей за межею бідності, проблема пенсіонерів і бездомних («бомжів»). Зміна ціннісних орієнтацій та моральних критеріїв, кримінальні угруповання та кримінальні війни середини 1990-х рр. і поступове приборкання криміналітету. Урядові програми «Економічне зростання – 1997», «Програма діяльності Кабінету міністрів 1998 р.», Національна програма «Україна – 2010», «Реформи заради добробуту». Проблема землі як об'єкта приватної власності. Стан основних галузей народного господарства. Проблема реструктуризації виробництва і конверсії. Енергетична безпека України.

Тема 3. Політичне життя в Україні в 1991-2012 рр.

Історіографія та джерельна база теми.

Проблема розподілу влади на початку 1990-х років. Влада та опозиція. Політичні партії України. Проблема формування нації. Конституційна реформа. Парламентські вибори 1994, 1999, 2002, 2006, 2007 рр. Президентські вибори 1994, 1999, 2004 рр. Дискусії довкола формування національних пріоритетів та державної стратегії: представлення розбіжних позицій та їхньої аргументації. Зовнішня політика України в 1991-2010 рр. Сучасне геополітичне становище України. Формування основ зовнішньої політики та геополітичне становище України. Основні завдання, напрями та пріоритети зовнішньополітичної діяльності України. Основні принципи та практика зовнішньої політики України наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. «Багатовекторність», її переваги та вади. Україна в міждержавних об'єднаннях та в міжнародних організаціях. Україна і міжнародні організації. Участь України у миротворчій діяльності. Реалізація відносин стратегічного партнерства України. Внутрішні реформи як умова європейського майбутнього України.

Тема 4. Суспільство України в 1991-2012 рр.

Історіографія та джерельна база теми.

Соціальні проблеми. Поняття середнього класу. Труднощі у зростанні середнього класу і фермерів. Матеріальне становище трудящих. Проблема безробіття. Масові невиплати заробітної плати. Становлення форм громадянського суспільства: неурядові організації та спілки, проблема незалежності засобів масової інформації. Соціальна диференціація суспільства, поява нових соціальних груп. Нерівномірність зростання доходів населення та цін у процесі становлення ринкових відносин; «прожитковий мінімум» і реалії повсякдення. Динаміка зростання оплати праці та доходів; проблеми зайнятості й безробіття. Занепад радянської системи соціального захисту й нагальна потреба реформування системи охорони здоров'я. Труднощі виживання пенсіонерів та дискусії довкола пенсійної реформи. Масові виїзди за кордон у пошуках краще оплачуваної праці. Зміни пріоритетів молоді: неформальні сім'ї та зниження народжуваності. Відмінності в життєвих стандартах заможних і пересічних груп населення.

Вступ. Археологія як наука та навчальний предмет

Археологія як наука. Специфіка історичного пізнання. Методологія і методи дослідження. Предмет і завдання курсу археологія. Археологія в контексті історії України та світової історії. Місце археології в системі фахової підготовки історика.

Міжпредметні зв'язки при вивченні археології. Проблеми періодизації археології. Характеристика головних археологічних періодів. Значення курсу «Археологія» для фахової підготовки. Основні етапи та проблеми історіографії археології. Головні джерела для вивчення археології України.

Розділ I. Методи археологічного дослідження

Т е м а 1. Методи і завдання археології

Історіографія та джерельна база теми.

Типи археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар. Етапи археологічного пошуку. Поняття про археологічну культуру. Методи археології. Допоміжні історичні і суміжні дисципліни. Основні етапи розвитку археологічної науки. Археологічна періодизація

Розділ II. Кам'яна доба на території України

Т е м а 1. Палеоліт

Історіографія та джерельна база теми. Проблема виокремлення археологічних культур.

Загальна характеристика доби палеоліту. Питання про шляхи та час заселення території України. Найдавніші археологічні пам'ятки на території України. Ранній палеоліт. Основні знаряддя праці та технології їх виготовлення. Найдавніші гомініди. Середній палеоліт (мустьєрська доба). Неандертальці. Перші поховальні пам'ятки на території України. Пізній палеоліт та його фази. Красносільська культура, Свідерська культура, Східний Гравет, Шан-кобинська культура, Осокорівська та ін. Поява людини сучасного фізичного типу та початок родового ладу. Нові технології в обробці каменю, поява знарядь праці з кістки, рогу та дерева.

Т е м а 2. Мезоліт

Історіографія та джерельна база теми.

Загальна характеристика доби мезоліту. Зміна природно-кліматичних умов та їхній вплив на розвиток населення сучасної території України. Матеріальна культура. Макроліти та мікроліти. Господарство. Поява луку та стріл. Приручення перших тварин. Поява рибальства. Соціальний устрій. Племінна організація. Культурно-територіальне членування пам'яток України. Основні археологічні культури.

Т е м а 3. Неоліт

Історіографія та джерельна база теми.

Загальна характеристика доби неоліту. Перехід від привласнюючого до відтворюючого господарства. Зародження землеробства та скотарства. Перший великий суспільний поділ праці. Поява кераміки, прядіння та ткацтва. Нові знаряддя праці та технології обробки каменю (свердлення, шліфування, розпилювання). Поява довготривалих поселень та домобудівництва. Зони неолітичних культур в Євразії. Неолітичні культури України:

буго-дністровська, дніпро-донецька, культура ямково-гребінцевої кераміки, культура лінійно-стрічкової кераміки, неолітичні культури українського Закарпаття.

Розділ III. Доба палеометалу

Т е м а 1. Енеоліт

Історіографія та джерельна база теми.

Загальна характеристика епохи енеоліту. Зародження металургії. Початок обробки перших металів. Зміни в землеробстві. Поява колеса. Використання коня для верхової їзди. Поява курганних поховань. Удосконалення керамічного виробництва. Питання про прабатьківщину індоаріїв. Землеробські культури Правобережжя та Подністров'я: трипільська, культура Гумельниця. Скотарсько-землеробські племена Волині, Поділля, Закарпаття: лендельська, полгарська та баденська культури, культура лійчастого посуду, культура кулястих амфор. Скотарські культури степової зони та Криму: середньостогівська, ямна, кемі-обинська.

Т е м а 2. Бронзовий вік

Історіографія та джерельна база теми.

Загальна характеристика епохи бронзи. Поява першого штучного металу. Металургія бронзи. Металургійні провінції. Поява копалень та металургійних майстерень. Скарби доби бронзи як археологічне джерело та їх роль у вивченні давньої історії України. Зростання ролі торгівлі. Культури лісостепоного Правобережжя України, Полісся, Волині і Прикарпаття: городоцько-здовбицька, стжижовська, підкарпатська, середньодніпровська, тшинецько-комарівська, білогрудівська, культура Ноа. Культури Північного Причорномор'я, Приазов'я та Лівобережжя: катакомбна КІС, культура багатопружкової кераміки, зрубна, мар'янівська, бондарихинська. Культури Закарпаття: станівська, культура Отомань.

Критерії оцінювання:

Загальна кількість балів за відповідь – 10 балів.

Усі питання побудовані за проблемно-хронологічним принципом та вимагають розгорнутих відповідей, у яких здобувач повинен продемонструвати знання основних подій та дат, вміти визначати причинно-наслідкові зв'язки та усвідомлювати значення історичних подій та процесів, кожна з відповідей повинна супроводжуватися історіографічним оглядом.

Максимальний бал за розгорнуту відповідь за кожне питання – 3 бали.

Додатковий бал ставиться за розгорнуті відповіді на додаткові питання (пов'язані з основними питаннями екзаменаційних білетів), що ставляться екзаменаторами.